

УДК 821.14'06-31.09

О. М. Леончик

ФАКТУАЛЬНЕ ТА ФІКЦІОНАЛЬНЕ В РОМАНІ РЕЇ ГАЛАНАКІ «ЖИТТЯ ІЗМАЇЛА ФЕРІК ПАШІ»

У статті аналізується історичний роман сучасної грецької письменниці Реї Галанакі «Життя Ізмаїла Ферік паші». Акцент запропонованого літературознавчого дослідження ставиться на розмежуванні фактуального та фікціонального планів, визначенні способів їх взаємовпливу та поєднання в творі.

Ключові слова: фактуальне, фікціональне, історіографічна металітература, постмодерний історичний роман.

У результаті бурхливого розвитку культурних, літературних та естетичних тенденцій у ХХ столітті, грецька белетристика відкрила для світу нові горизонти в пізнанні жанру історичного роману. Нова грецька література тяжіє до написання творів, художній простір яких можна охарактеризувати співвіднесенням історії та літератури, що зумовлено звертанням письменників до специфічних історичних тем та сюжетів. Письменники-елліни черпають матеріал для творів з історії рідного краю, відображаючи культурний та етнічний фон своєї багатостраждальної країни. Враховуючи те, що в будь-яких інших художніх творах історичні джерела певною мірою беллетризуються, впливає необхідність аналізу творів з точки зору наявності фактів та художньої вигадки, а також їх співвіднесення.

Центром уваги нашої розвідки є метаісторичний постмодерний роман однієї з найвидатніших письменниць сучасної грецької літератури Реї Галанакі «Життя Ізмаїла Ферік паші» («Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ Πασά», 1989).

Творчість цієї письменниці практично невідома в Україні, оскільки відсутні переклади її творів українською та російською мовами. На противагу цьому, на Заході вони є знайомими. Творчість Реї Галанакі досліджували не лише її співвітчизники, такі, як А. Зірас [1], Д. Маронітіс [2], Й. Паганос [3], Т. Політі [4], Й. Талассіс [5], Л. Хрістодоліду [6], а й зарубіжні літературознавці, серед них американські науковці Т. Алексіс [7; 8], Г. Катсан [9], англійська вчена – Е. Яннакакі [10] та ін. Проте, незважаючи на наявність наукових праць зарубіжних дослідників, присвячених творчості означеної авторки, тема співвідношення історичної правди та художньої вигадки в її романі «Життя Ізмаїла Ферік паші» залишається малодослідженою. Відсутність наукових досліджень творчості Реї Галанакі в українському літературознавстві та необхідність популяризації її творчості зумовлюють **актуальність** теми нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у виявленні взаємовпливу та специфіки фактуального та фікціонального планів у романі Реї Галанакі «Життя Ізмаїла Ферік Паші».

З вищезначеної мети випливають наступні **завдання**:

- усвідомлення значення термінологічної пари «фактуальне – фікціональне»;
- порівняння історичної біографії Ізмаїла Ферік паші з її інтерпретацією в романі Р. Галанакі;
- визначення способів поєднання авторкою фактуальних та фікціональних елементів у творі.

Рея Галанакі – відносно нова постать у світовій літературі. Вже маючи в своєму доробку чотири збірки поезій та одну збірку оповідань у 1989 році вона повернула до себе увагу виходом першого історичного роману «Життя Ізмаїла Ферік паші», що став

бестселером [10, с.121]. Відтоді її твори починають не лише активно перекладатися багатьма європейськими мовами, зокрема англійською, французькою, німецькою, італійською, іспанською, турецькою, нідерландською, іврит та болгарською, а й досліджуватися. Такий науковий інтерес до її творчості не є випадковим. Значення її творів підтверджує велика кількість нагород, здобутих авторкою, серед яких премія імені Казандзакіса (1987) та премія імені Трануліса (1988). Письменниця двічі була лауреатом Державної премії – за роман «Елені чи ніхто» (1999), отримала премію Костаса Ураніса в номінації «Проза» за роман «Вік лабіринтів» (2003), премію «Вибір читача» від Національного центру книги за роман «Спокійна, глибока вода» (2006). Її історичний роман «Життя Ізмаїла Ферік паші» став першою грецькою книгою, котра увійшла до «Колекції зразкових робіт» укладеною ЮНЕСКО (1994), а роман «Елені чи ніхто» посів третє місце у Всеєвропейському конкурсі «Арістіон» (1999). Твори Реї Галанакі постійно перевидаються, що свідчить про їх значний попит серед читачів [11, с.1; 12, с. 347].

Визначимось з тлумаченням деяких важливих для даного дослідження термінів.

Термінологічна пара фактуальне/фікціональне (factual/fictional) активно використовується в західноєвропейському, американському та вітчизняному літературознавстві останніх десятиліть. Про це свідчать праці таких вчених, як Н. Гудмена [13], В. Ізера [14], Є. Козлова [15], М. Риффатерре [16], Л. Хатчон [17], Ю. Шилкова [18], В. Шміда [19; 20] та ін. В роботі Ж. Женетта «Вигадка і стиль» спеціальний розділ присвячено обговоренню характеристик різних форм фікціональної та фактуальної оповіді: «Якщо протилежно по відношенню до фіктивності поняття – реальність, то антонімом фікціональності є фактуальність» [21, с. 386].

Прообраз фікціоналістичної парадигми спостерігається у поезії Арістотеля, у теорії трансцендентальної уяви Е. Канта, у філософських творах Ф. Шіллера, Г. Гегеля, Й. Гете, Ф. Ніцше та багатьох інших класичних та сучасних роботах. «Сьогодні, – як зазначає Ю. Шилков, – фікціоналістська тема настійливо заявляє про себе та стає однією з провідних дослідницьких тенденцій у теорії... наукового та художнього пізнання» [18].

Виходячи із загальноприйнятого у літературознавстві визначення, фікціональна оповідь – це оповідь про вигадані події; фактуальна оповідь – оповідь, що максимально наближена до реальності.

Проблема взаємодії фікціонального та фактуального планів є дуже актуальною, коли ми говоримо про жанр історичного роману. Специфіка цього жанру полягає в тому, що автор, у більшій чи меншій мірі спираючись на реальні події, вводить до них вигадані елементи. Читач при цьому самостійно практично не може розмежувати фікціональний та фактуальний плани твору. «Автор вплітає дійсність у тканину тексту, перетворюючи її, наприклад, то на його фон, то на його фігуральні достоїнства. Тим самим співвідношення дійсності та фікції починає нагадувати відомі рецепції фону та фігури» [18].

Постмодерний історичний роман, або історіографічна металітература (термін Л. Хатчон [17]), перебуває на точці перетину літератури та історії. Сьогоднішнє підвищення інтересу до історії та історичного роману як до сучасного текстуального відображення минулого не є випадковим, адже для доби постмодерну властива ідеологія множинності смислів, вагання у визначенні відмінностей між хибним та істинним.

Греки вірили, що першими істориками в Греції були поети. Арістотель чітко визначив відмінності між поетом та істориком: «...завдання поета говорити не про те, що справді сталося, а про те, що могло б статися, тобто про можливе або неминуче. Історик і поет відрізняються один від одного не тим, що один з них говорить віршами, а

другий – прозою..., відрізняє їх те, що один говорить про події, які справді відбулися, а другий – про те, що могло б статися. Тим-то поезія і філософськи глибша, і серйозніша за історію: поезія говорить більш про загальне, а історія – про окреме» [21, с. 344].

В історіографічній металітературі досі існує проблема вирішення статусу «фактів» і «документів» з огляду на те, чи можуть вони бути нейтрально, об'єктивно пов'язані з процесом оповіді, чи інтерпретація неодмінно з'явиться у цьому процесі.

Історик є рабом джерела, на відміну від письменника, який може обстоювати свою позицію, ґрунтуючись не лише на фактах, а на здогадках, інтуїтивних відкриттях. Документальність набуває особливого значення в постмодерному історичному романі, змінюючи форму від історичного факту до «нібито» факту доби.

На думку Л. Хатчон, ми «епістемологічно обмежені в нашій спроможності знати минуле, оскільки одразу виступаємо в двох ролях – глядачів і учасників історичного процесу. Постмодерністська проблематика вказує на неминучі труднощі щодо конкретності подій (в архівах можемо знайти лише текстові залишки, які перетворюємо на факти) і їх доступності (маємо повний чи частковий слід). Постає питання: що було відкинуто як нефактичний матеріал? Адже всі документи обробляють інформацію, і сам шлях, яким вони це роблять, є історичним фактом, котрий обмежує документальну концепцію історичного знання» [17, с. 122].

Для розуміння певних рис творчості Реї Галанакі важливе знання кількох фактів з її біографії. Грецька письменниця народилася у 1947 році в місті Іракліо, що розташоване на острові Крит. У 1962 році вона вступила до Афінського університету за спеціальністю «Історія та археологія». Здобувши вищу освіту у 1967 році, Р. Галанакі знайшла своє покликання в художній творчості, використовуючи набуті знання з історії Греції періоду ХІХ та ХХ століття як матеріал для романів.

«Життя Ізмаїла Ферік паші» – історичний роман, заснований на реальних подіях. Цей твір також можна віднести до жанру біографічного роману, адже в центрі його уваги – непересічна історична особистість. На Криті йде боротьба за незалежність Греції. Головний герой Ізмаїл дев'ятирічним хлопчиком був відвезений з села на Ласитському плато острова Крит до Єгипту та виховувався як мусульманин. В юному віці, він стає шанованим військовим (Ферік паша – це титул перших сановників у Туреччині, що відповідає нашому дивізійному генералу), який мусить, багато років потому, брати участь у нападі на рідну землю та придушити Критську революцію 1866-1868 рр., що, як виявилось, фінансувалася його рідним братом. Зустріч двох братів призводить до болісного возз'єднання. Роман сповнений яскравими сценами, описами емоційних станів і переживань персонажів. Р. Галанакі уважно досліджує особистість героя та розкол в його душі.

Цей твір став першим грецьким романом, який розкрив проблеми національної та культурної ідентичності, приналежності і пам'яті різних культур: грецької та османської. Роман є трагічним та історично гострим. Життя Ферік паші зосереджується на зіткненні двох цивілізацій-опонентів. Письменниця уважно досліджує змагання культур, двох світів – християнського та мусульманського. Повернення Ізмаїла до Криту для того, аби придушити повстання християнських поселенців є, по суті, його поразкою, крахом. Р. Галанакі зосереджується на людській драмі, комбінуючи історичний факт з місцевою легендою. Тому повернення Ферік паші до рідного Криту сприймається символічно як повернення, або «ностальгія» Одиссея.

На сьогодні існує невелика кількість історичних джерел, де можна знайти деталізований виклад подій ХІХ століття в Греції, у Малій Азії та Єгипті, проте навіть наявні не є доступними пересічному читачеві, а тим паче іноземцю. Тому для з'ясування історичних фактів, які стосуються цього твору, ми послуговувалися результатами дослідження історії цих регіонів періоду ХІХ століття Галанакі-

істориком, які наведені в додатку до роману.

Те, що Ізмаїл Ферік паша є реальною історичною постаттю, підтверджує певна кількість грецьких та єгипетських історичних документів, усних оповідей та інших джерел. Одним з таких свідчень є експонат у військовому музеї Каїру у вигляді мідного бюсту Ізмаїла Ферік паші, що розташований в залі визначних єгипетських військових [22, с. 202; с. 225].

Історична правда є такою. Спочатку Ізмаїла звали Еммануель Кампаніс-Пападакіс, він був сином священика. Захоплений єгипетськими військами ще дитиною на Криті під час грецької війни за незалежність, він прийняв іслам та відзначився у боротьбі османської кампанії Мохамеда Алі в Сирії. Під захистом «засновника сучасного Єгипту» він став одним із найбільш могутніх людей на землі Нілу.

У 1866 році, з армією 25 000 воїнів, Ізмаїл Ферік паша був відправлений до свого рідного Криту з метою придушити християнське повстання. Одним із керівників повстання та його головним фінансовим спонсором був його рідний брат – напевно, єдиний з усіх членів сім'ї, який пережив напад мусульманських військ у своєму селі ще в 1823 році. Війська Ізмаїла Ферік паші спалили його рідне село ще раз. Таємнича смерть Ізмаїла досі викликає цікавість істориків. Одна з теорій полягає в тому, що його було отруєно Гомер пашою.

Усі джерела інформації про Ізмаїла Ферік пашу можна класифікувати на дві групи: на усні та письмові. До перших можна віднести єгипетські державні документи, а до других – грецькі народні перекази. Проте не варто стовідсотково покладатися як на перші, так і на другі, оскільки перші можуть бути політично забарвлені, а другі – зазнали фольклоризації. До того ж ці два джерела описують різного Ізмаїла: греки вбачають в ньому особистість з лихою долею, адже після довгого перебування на чужині та будучи під постійним впливом ісламської релігії, Ізмаїл залишився вірним християнству, за що і був убитий. На противагу тому, єгипетські джерела розповідають про нього як вірного османця та хорошого воїна. До того ж в цій версії немає жодної інформації про його вбивство, згадується лише те, що він помер на острові Крит під час придушення грецького повстання [22, с. 207 – 208].

Суперечливість певних поглядів та відсутність багатьох фактів з життя Ферік паші дали змогу письменниці обрати власну концепцію життя героя та відобразити своє розуміння глибокої духовної кризи, пов'язаної з належністю персонажа до двох культур.

Р. Галанакі серйозно поставилася до створення жанру біографічного роману: перш ніж приступити до написання твору, ретельно вивчила історію XIX століття, а також відвідала велику кількість місць, в яких за часи свого життя бував Ізмаїл (серед них його батьківщина – село Псіхро на Ласитському плоскогір'ї, де він провів дитячі роки; місто Каїр, де Ізмаїлу довелося перебувати більшу частину життя).

Поряд зі вкрапленнями історичних фактів, авторка наводить також імена тогочасних військових діячів, котрі є зафіксованими в історичних документах, серед них такі, як Мохамед Алі – регент Єгипту, Ібрагім паша – син Мохамеда Алі, його послідовник – регент Єгипту, Мустафа паша – критський паша, Сахін паша – попередник Ізмаїла Ферік паші, воєначальник та ін.

Існує кілька причин, чому Рея Галанакі обрала саме постать Ізмаїла Ферік паші головним героєм свого твору. Одна з них – доля цієї особистості виявилась надзвичайно важкою, його життя містило в собі велику кількість протиріч, які цікаво було описати в творі. Іншу, проте вагомішу, зумовлюють часті розповіді про Ізмаїла на Криті – їх співбатьківщині. Старожили родини Галанакі, часто розповідаючи історії про Ізмаїла, згадували про те, що він є їх далеким родичем. Після навчання на історичному факультеті Рея Галанакі змогла довести цю гіпотезу, виконавши ґрунтовне історичне

дослідження. Як виявилось, Ізмаїл Ферік паша дійсно є далеким родичем авторки з боку батька. Адже батькові пращури проживали в селі Псіхро на Ласитському плоскогір'ї, що є батьківщиною Ізмаїла. Доказом того, що раніше ці родини були споріднені, є також місцевий документ «Успадкування Іоаніса Камбаніса та Еммануїла Галанакі», який підтверджує те, що колись між окремими членами цих двох родин були шлюбні зв'язки [22, с. 201 – 204].

Проте історичні факти, взяті за основу роману, ще не означають його документалізм. «Життя Ізмаїла Ферік паші», перш за все, – художній твір, літературна біографія, а значить у ньому наявна така ознака художнього тексту як фікціональність, тобто той факт, що зображений у тексті світ є фіктивним, вигаданим.

Послуговуючись основними об'єктивними ознаками фікціонального тексту, можна проаналізувати роман Р. Галанакі.

К. Хамбургер у книзі «Логіка літератури», яка вважається глибоким дослідженням фікціональності літератури, називає три основні ознаки фікціональних текстів:

1. Втрата граматичної функції позначення минулого у використанні минулого часу дієслів з дейктичними прислівниками (наприклад: «Завтра [було] Різдво»);
2. Співвіднесеність оповідача не з реальністю, тобто реальним суб'єктом висловлювання, а з одним або кількома вигаданими персонажами;
3. Наївне використання дієслів, що виражають внутрішні процеси (наприклад: «Герой відчував...»), тобто інсценування чужої свідомості [20].

Наведемо кілька цитат з твору, які розкривають внутрішні переживання героя:

«У день початку бойових дій, я опинився неподалік від дому, в якому народився. Ми підпалили село, і мене охопив великий біль через думку, що мій дім може перетворитися на попіл. Але він залишався цілим, адже полум'я, діючи на мою користь, перекинулося на сусідні домівки. З трепетом спостерігав я ці прояви милосердя. Сидячи верхи на коні, я вітав дощ, який звучав так, нібито це природа плаче...» [11, с. 144].

«Двері відчинилися зі скрипом. Я ввійшов усередину та зачинив їх за собою. Тоді я притулювся до їх товстих дощок, намагаючись відчувати текстуру дерева. Раптові сльози змусили мене закрити очі. Я вдихав повітря рідного краю... Минуло кілька хвилин, перш ніж я зміг розплющити очі знову...» [11, с. 146].

На думку Ж. Женетта, «джерел, які дозволили б автору-історику наважитися на відповідні висновки, просто не існує. Всезнання автора є привілеєм та ознакою фікціональності. Насправді воно є не знанням, а вільною вигадкою» [21, с. 393].

Виходить, що у фікціональному творі фіктивними можуть бути зображений світ загалом та всі його частини – ситуації, персонажі, дії, думки, конфлікти та ін. Історичні особистості, якщо вони фігури роману, – це тільки фіктивні історичні фігури. Ізмаїл Ферік паша Р. Галанакі не є відображенням реальної історичної особистості, а лише зображенням, наслідуванням Ізмаїла Ферік паші, тобто конструкцією можливого Феріка паші.

«Навіть якби автор історичного роману послідовно притримувався історичних фактів (що виключало б усіяке зображення внутрішнього світу), то всі його герої, якими б вони не були схожими на історичні особистості, все ж таки неминуче виступали б вигаданими фігурами. Уже той факт, що ці квазіісторичні фігури живуть у тому ж світі, що й явно вигадані, перетворює перших на фіктивних персонажів» [20]. Отже, того Ізмаїла Ферік паші, який міг би зустрітись із багатьма вигаданими персонажами роману Р. Галанакі, в реальному світі не існувало.

Як зазначає німецький дослідник В. Шмід, «фіктивність персонажів робить фіктивними й ситуації, в яких вони перебувають і дії, в яких вони беруть участь.

Фіктивним є і простір роману. Фіктивними є і ті місця, яким відповідає конкретний еквівалент в реальності... Такий же фіктивний і зображений час роману» [20].

Пояснюючи свої погляди на історію в контексті роману «Життя Ізмаїла Ферік паші», Р. Галанакі говорить: «Якщо читач піде пліч-о-пліч зі мною, то, не дивлячись на своє власне безперечне сприйняття історії, він визнає би, що є не лише єдина історична версія, але декілька поглядів на цю ж подію, що дозволяє деяку розбіжність. Крім того, якщо за деякими специфічними причинами один погляд на певний період часу домінує, це не означає, що інший є лише можливим. Ймовірно, література і починається з цього пункту розбіжностей. Все-таки, минулий час, тобто, історичний час і місце/простір мають у всі часи багато деталей для того, щоб автор виробляв символи емоційного зіткнення з читачем. Я ризикнула б фактами. Для автора історія – це людська драма в межах самої специфіки і, в той же час, символічне взаємовідношення місця, часу і мови» [23, с. 9]. Отже, сама письменниця свідомо йде на порушення історичної правди заради вигадки, фікції, задля виконання художніх завдань та реалізації власного бачення конкретних історичних подій.

«Галанакі-романіст, створюючи біографічний роман, розглядає емоцію як фундаментальний акцент у виборі теми і його взаємовідношення до безкінечних моментів у минулому. Тому Галанакі обирає здебільшого виняткові прийоми, навіть сенсаційні» [23, с. 9].

Фактуальний та фікціональний плани роману «Життя Ізмаїла Ферік паші» взаємодіють наступним чином: авторка відмовляється від суто переказу історичних фактів в житті Ізмаїла Ферік паші, натомість охудожнює їх. Фактуальна база в творі підпорядковується художньому задуму письменниці, яка прагне показати відображення реальних історичних подій часів Критської революції крізь призму життєвої історії Ізмаїла Ферік паші.

Р. Галанакі обирає своєрідний ракурс побудови твору: вона розповідає про головного героя – існуючу історичну особу, зосереджуючи основну увагу на його внутрішньому світові, таким чином переносючи всі події у зовнішньому світові на другий план. Підтвердженням цього є те, що цей твір побудований на спогадах оповідача про минуле (наприклад: *«Пізніше, в Єгипті він згадував про те, як востаннє обіймав маму, як горнувшись до неї, він немов еднався з центром Землі, який був у її серці»* [11, с.20]). Ми розуміємо, що наратор веде свою оповідь про минуле, не лише з граматичного вираження його мови (вживання ним минулого часу та мови оповідача від третьої особи однини), а й зі структури самого тексту. Адже під час написання твору авторка врахувала принцип роботи людської пам'яті як психічного процесу, а саме те, що людина згадує давноминулі події частково, таким чином побудувавши твір на різноманітних фрагментах, які чергуються між собою. Тож можна говорити про певну фрагментарність сюжету. Наприклад, у другому розділі спочатку ми зустрічаємо інформацію, яку оповідач наводить стосовно дорослого Ізмаїла: *«Він дізнався про те, що сталося з його матір'ю лише на схилі своїх літ. Таким чином, як він любив говорити, як поєднувалася остання сторінка його дитинства з першою, сивою сторінкою старості»* [11, с. 21]. Проте в наступному фрагменті цього розділу розповідається про абсолютно контрастну подію, що стосується його дитинства: *«Він йшов зв'язаний зі своїм братом. Так він прощався з батьківщиною»* [11, с. 24]. З іншого боку, наведені приклади з першого розділу роману свідчать про рефлексії оповідача у творі – оскільки подану інформацію про Ізмаїла Ферік пашу пропущено крізь його свідомість. Показовим є також активне використання авторкою принципів ліризації та інтимізації – адже авторка намагається передати особисті думки, почуття та асоціації оповідача.

Показовим є також те, що в своєму романі Р. Галанакі дотримується принципу

хронології, розбиваючи твір на дві основні частини, беручи за основу періоди життя головного героя. Зокрема, в першій частині вона сконцентровує увагу на подіях його дитинства, включаючи сюди момент його захоплення в полон, а також роки проживання на чужині – в Єгипті, де головний герой навчається у військовій академії, закінчує її, бере участь у військових діях, здобуває титули «Ферік» та «паша», листується з рідним братом. Оповідь у першому розділі ведеться від третьої особи. До другого розділу увійшов менший проміжок часу, а саме останніх дев'ять місяців його життя, які він провів на Криті, де оповідь ведеться від першої особи. Окрім того, авторка розширює часові рамки, додаючи ще й третю частину, котра зображає події після його смерті, в якій оповідь ведеться від третьої особи. Р. Галанакі опускає деякі моменти життя героя та акцентує на тих, що за своєю природою є вигадкою.

Отже, якщо в першому та третьому розділах переказ подій пропущений крізь свідомість оповідача, то в другому – крізь свідомість Ізмаїла Ферік паші. Наприклад:

1 розділ: *«Ізмаїл любив запитувати інших дітей про єгипетських тварин та рослин, адже він зрозумів, що багато з них збігалось з грецькими не лише за дотиком»* [11, с.33];

3 розділ: *«Регент Єгипту вимагав негайного вирішення справжніх причин смерті їх воєначальника»* [11, с.183];

2 розділ: *«Я думав, що він нічого не хоче про мене знати, навіть після того, як ми обмінялися з ним кількома листами. В іншому разі, він би натякнув мені про щось у своєму листі»* [11, с.101].

Як уже згадувалось, письменниця змогла віднайти невелику кількість фактів про життя Ізмаїла, однак її твір наповнений різноманітними деталями та подробицями. Отже можна стверджувати, що останні є фікціональними: *«Ізмаїл Ферік паша продовжував палити у великій залі. Він доторкнувся до бороди, до бакенбардів та брів, досі відчувачи на собі погляд незнайомця»* [11, с.58]; *«Куштуючи прохолодний чай, я намагався міцно тримати в руках французьку порцеляну»* [11, с.94]; *«Я почав підійматися на гору. Я дивився на гори і бачив, як вони притулилися до землі немов одягнули її у сіро-блакитний плац»* [11, с.102].

Стосовно структури досліджуваного твору, можна помітити, що в здебільшого зфікціоналізованій розповіді роману наявна велика кількість фактуальних ліричних відступів стосовно тогочасної історії, культури та політики: *«В світі карбувалися нові монети, щоб засвідчити навіки шість років незалежності міста Адана. Винаходились нові способи поливання бавовнику, зернових, рису»* [11, с.47]; *«Англія, Пруссія, Австрія та Росія почали бомбардувати Акри та Верито. Тож єгипетська військова Рада вирішила не дозволити європейцям пожинати плоди десятилітніх перемог»* [11, с.49]; *«Місто Афіни, ніби ніколи й не завмираючи, почало знову відроджуватись. Європейці хотіли його бачити мармуровим, тож архітектори взялись здійснити їх мрію»* [11, с.68]; *«Єгипетська столиця не зрікалася власного арабського «характеру». В ній були сімдесят одні ворота, триста мечетей, незліченна кількість площ, середніх шкіл, бібліотек, університетів, не кажучи вже про культові місця релігійних меншин»* [11, с.78]. Виходить, що своєрідністю художнього простору роману «Життя Ізмаїла Ферік паші» є активне поєднання елементів факту та вигадки, або фікції.

Зважаючи на все вищезазначене можна підсумувати, що Рея Галанакі посідає унікальне місце в сучасній грецькій та світовій літературі. Теми, підняті нею, виходять за рамки суто національного світосприйняття, про що свідчать переклади роману «Життя Ізмаїла Ферік паші» багатьма мовами світу. Освітлюючи різні аспекти індивідуалізму, грецька письменниця підводить нас ближче до розуміння ролі історії в пошуку самосвідомості. Історичність вигадки означає, що свідомість здатна вигадувати нові світи та породжувати нові можливості на основі досвіду минулого. До того ж,

вигадка таїть у собі життєву силу свідомості та вирізняється своєю довільністю.

Роман «Життя Ізмаїла Ферік паші» належить до жанру літературної біографії, в якому оригінальним чином поєднані фактуальне та фікціональне начала. Біографія Ізмаїла Ферік паші стає зручним способом для того, щоб художньо розкрити емоційно насичені моменти, коли герой переживає переосмислення цінностей – і через це глибоку внутрішню кризу. Ця особистість пережила надзвичайно складне життя подвійної ідентичності та подвійного підданства, тому була важлива для художнього осмислення.

Фактуальна база твору підпорядковується художньому задуму письменниці, яка прагне показати відображення реальних історичних подій крізь призму життєвої історії Ізмаїла. Особиста історія Ферік паші виявляється переплетена з подіями, котрі є достеменними або уявними.

Теорія фікціональності в останні роки стала предметом гарячих дискусій між представниками різних шкіл та напрямів літературознавства: онтології, семантики, прагматики, теорії мовленнєвих актів та ін. Тому буде цікаво дослідити з точки зору теорії фікціональності сам факт використання засобів фактуального начала у фікціональному, що породило їх складну взаємодію у романі «Життя Ізмаїла Ферік паші».

Список використаної літератури

1. Ζήρας Α. Η κυκλική αφήγηση στην πεζογραφία της Ρέας Γαλανάκη / Αλέξης Ζήρας // Νέο Επίπεδο. – 1998. – τχ. 30. – Σ. 16–20.
2. Μαρωνίτης Δ. Ρέα Γαλανάκη: Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ Πασά, Spina nel cuore. Σημειώσεις / Δημήτρης Μαρωνίτης // Διαβάζω. – 1992. – №291. – Σ. 46–50.
3. Παγανός Γ. Η Νεοελληνική πεζογραφία: θεωρία και πράξη / Γιώργος Παγανός. – Αθήνα: Κώδικας, 1983. – 277 σ.
4. Πολίτη Γ. Το πένθος της ιστορίας. Σχεδιάσμα ανάγνωσης των μυθιστορημάτων της Ρέας Γαλανάκη / Τζίνα Πολίτη // Η ανεξακρίβωτη σκηνή. – Αθήνα: Άγρα, 2001. – Σ. 233–250.
5. Θαλασσης Γ. Η μεταμοντέρνα παράσταση της ευθείας και του κύκλου. Αφορισμός των Στερεοτύπων φύλου, φύλης, εθνικότητας και θρησκείας στο μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ Πασά, Spina nel cuore / Γιώργος Θαλάσσης // Σπείρα: περιοδικό θεωρίας της τέχνης. – 1991. – №2. – Σ. 99–110.
6. Χριστοδουλίδου Λ. Ιστορία και νόστος στο Ο Βίος του Ισμαήλ Φερικ πασά της Ρέας Γαλανάκη / Λουίζα Χριστοδουλίδου // Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο. – 2005. – №1. – Σ. 62–73.
7. Aleksic T. Mythistory in a nationalist age: a comparative analysis of Serbian and Greek Postmodern fiction: dissertation ... Doctor of Philosophy / Tatjana Aleksic; The Graduate School New Brunswick Rutgers; The State University of New Jersey. – New Brunswick, New Jersey, 2007. – 233 p.
8. Aleksic T. The Sacrificed Subject in Rhea Galanaki's Ismail Ferik Pasha / Tatjana Aleksic // Journal of Modern Greek Studies. – 2009. – V. 27. – №1. – P. 31–54.
9. Katsan G. M. Unmaking history: Postmodernist technique and national identity in the contemporary Greek novel: dissertation ... Doctor of Philosophy / Gerasimus Michael Katsan; Graduate School of The Ohio State University. – The Ohio State University, 2003. – 188 p.
10. Yannakaki E. History as fiction in Rea Galanaki's The Life of Ismail Ferik Pasha / Eleni Yannakaki // Κάμπος: Cambridge Papers in Modern Greek. – Cambridge, 1994. – №2. – P. 121–141.
11. Γαλανάκη Ρ. Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ Πασά, Spina nel cuore / Ρέα Γαλανάκη. – 3 έκδοση. – Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2008. – 233 σ.
12. Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας: Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι / Συλλογικό έργο. –

- Αθήνα: Πατάκη, 2007. – 2459 σ.
13. Гудмен Н. Способы создания миров / Нельсон Гудмен. – М.: Идея-Пресс, Логос, Праксис, 2001. – С. 116–256.
  14. Iser W. The Fictive and the Imaginary: Charting Literary Anthropology / Wolfgang Iser / Baltimore: J. Hopkins University Press, 1993. – 347 p.
  15. Козлов Е. В. О фикации паралитературного текста / Е. В. Козлов // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 6: Философия, культурология, политология, право, международные отношения. – 2009. – Вып. 1. – С. 212–220.
  16. Riffaterre M. Functional Truth / Riffaterre M. – Baltimore; London: The John Hopkins University Press, 1990. – 298 p.
  17. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism / Linda Hutcheon. – London, New York, 1988. – 274 p.
  18. Шилков Ю. М. О природе фикционального дискурса / Ю.М. Шилков // Я. (А.Слинин) и МЫ: к 70-летию профессора Ярослава Анатольевича Слинина. Серия «Мыслители». – Выпуск X. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. – С. 606 – 633.
  19. Шмид В. Нарратология / Вольф Шмид. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312с.
  20. Шмид В. Фикциональность [Электронный ресурс] / Вольф Шмид // Режим доступа: http://fictionbook.ru/author/volf_shmid/narratologiya/read_online.html?page=2
  21. Женетт Ж. Вымысел и слог / Жерар Женетт // Фигуры: Работы по поэтике в 2-х тт. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. - Т.2. – С.342–451.
  22. Γαλανάκη Ρ. Επίμετρο // Ρέα Γαλανάκη / Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά, Spina nel cuore. – 3 έκδοση. – Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2008. – Σ. – 199–231.
  23. Mahaira-Odoni E. Historical Poetics in Modern Greece [Электронный ресурс]: Reflections on Three Writers / E. Mahaira-Odoni // Режим доступа: http://www.ces.fas.harvard.edu/publications/docs/pdfs/CES_179.pdf
Стаття надійшла до редакції 17 березня 2012 р.

O. Leonchyk

**FACTUALITY AND FICTIONALITY IN THE NOVEL OF REA GALANAKI
«THE LIFE OF ISMAIL FERIK PASHA»**

The article is devoted to the analysis of the historical novel of modern-greek author Rhea Galanaki «The Life of Ismail Ferik pasha». The aim of the given research is to differentiate factual and fictional aspects of the novel, as well as to define the ways of their interaction and combination in the text.

УДК 821.161.2-143

I. В. Мельничук

**МАКАБРИЧНІ ОБРАЗИ І МОТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ БАРОКОВІЙ
ПОЕЗІЇ XVI – XVII СТОЛІТТЯ**

У статті розглядається низка характерних для європейського барокового мистецтва мотивів та образів, пов'язаних із світоглядною концепцією уявлень про життя та смерть, що сформувалися в епоху соціально-політичної нестабільності, яка супроводжувала реформаційні та контрреформаційні процеси. Макабричний дискурс знайшов своє відображення і в українській бароковій поезії XVI – XVII століття.